

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

[Sefer Shemu'el]

[Sefer Shemu'el]

Obornik, Meïr

5565 [1804/1805]

יג

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9622

יג (א) גון וואר שאול ברייטס היין
 יאהר קעניג , אונד צוויי יאהרע
 האטע ער רעגירט . (ב) שאול וועהלטע
 דרייא טויזענד מאן אויס ישראל , פאן
 וועלכען צווייא טויזענד אונטער איהם צו
 מכמש , אונד אויף דעם בערגע ביי
 בית אל , אונד טויזענד אונטר יהונתן ,
 אין גבעה בנימין'ס שטאנדען . דאן
 איבריגע פאלק לים ער נאך הווע ציהן .
 (ג) יהונתן ערשלוג דען לאנדפאלעג
 דער פלשתים דער צוגבע זאס , אונד
 דיא פלשתים ערפוהרן עס . שאול לים
 אים גאנצען לאנדע דיא טראמפעטע
 בלאוען

יג (א) בן־שנה שאול במלכו
 וישתי שנים מלך על־ישרא
 (ב) ויבחר־לו שאול שלשת
 אלפים מישרא ויהיו עם־שאול
 אלפים במכמש ובהר בית־אל
 ואלף היו עם־יונתן בגבעת
 בנימין ויתר העם שלח איש
 לאהליו : (ג) ויד יונתן את נציב
 פלשתים אשר בגבע וישמעו
 פלשתים ושאול תקע בשופר

באור

רשי

בכל

יג (א) בן שנה , דנק לשלפניו, כלומר
 עתה כשנתחדש
 המלוכה , היה בן שנה למלכותו , כי מעת
 שנמשח במזבחה עברה לו שנה . ושתי שנים ,
 כתב בס' ע' לא מלך בן זהכל אלא שתי שנים .
 ולשון ר' גאון : אפשר לומר בן ? והכתיב וילחם
 סביב בכל אייביו , כמואב ובבני עמון , ובאדום
 ובמלכי כנען ובפלשתים , ובכל אשר יפנה
 ירשיע (לקמן י"ד מ"ז) , ואימתי עשה כל
 העלמות האלה ? ואימתי רדף אחרי דוד ?
 ובלכך נארץ פלשתים עשה דוד שנה וארבעה
 חדשים ? הלכך יש לפרש ששתי שנים עד שנמשח

יג (א) בן שנה שאול במלכו .
 אה"ל כן שנה שלא טעם טעם
 חטא ויש לפתור בן שנה שאול במלכו
 בשנה ראשונה שהומלך זה והוא מלך
 ב' שנים על ישראל ובשנה ראשונה מיד
 ויבחר לו שאול שלשת אלפים : (ג) חת
 נציב פלשתים . סרדיוט שהי' להם על
 ישראל והוסיבוהו בגבעת בנימין : ישמעו
 העברים

דוד , שמעיה שנמשח דוד כאילו בעל מלכותו ,
 ע"כ . וביוספון לרומיים , כתב שמלך ארבעים שנה ,
 ויבחר , מן העם אשר הלכו עמו הגלגל . עם יונתן ,
 מכאן שולדו לשאל בניס בבית אביו .
 (ג) אשר בגבע , כתב רד"ק , אינו גבעת בנימין ,
 כי שני מקומות היו , וכן כתיב בספר
 יהושע , ע"כ . ומכל מקום נראה שגבע וגבעה
 הנזכרים בפרשה זו אחת הן , כי כן נקראת
 גבעת בנימין גם גבע , כ"ס להלן ושאול ויהונתן
 יושבים בגבע בנימין , ומבואר הוא שהיא
 גבעת בנימין , כמו שנאמר אחרי (י"ד ב')
 ושאול יושב בקנה הגבעה , ופ' ע"ז הנזכרים
 לשאל

מכלל יופי

יג (ב) עם יונתן , במסד' מן ריש ספרא עד ונפש יהונתן
 אחקרני יונתן בר מן
 חרין יהונתן ויאמר יהונתן אל הנער , ויאמר
 יהונתן הנה ומן נפש יהונתן עד
 מופי

בְּכָל־הָאָרֶץ לֵאמֹר יִשְׁמְעוּ
הָעִבְרִים: (ד) וְכָרַ־יִשְׂרָאֵל
שְׁמַעוּ לֵאמֹר הִפֵּה שְׂאוּל אֶת־
בְּצִיב פְּלִשְׁתִּים וְגַם־נִבְאֵשׁ יִשְׂרָאֵל
בְּפְלִשְׁתִּים וַיִּצְעֲקוּ הָעָם אַחֲרֵי
שְׂאוּל הַגִּלְגָּל: (ה) וּפְלִשְׁתִּים
נֶאֱסָפוּ לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׂרָאֵל
שְׁלִשִׁים אֶלְפֵי רֶכֶב וּשְׁשֵׁת־אֶלְפִים
פָּרָשִׁים וְעַם בְּחוּל אֲשֶׁר עַל־
שִׁפְתֵי־הַיָּם לָרֶב וַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ
בְּמִכְמֶשׁ קִדְמַת בֵּית־אֵיוֹן:
(ו) וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִי־צָר־לוֹ
כִּי נָגַשׁ הָעָם וַיִּתְחַבְּאוּ הָעָם

בלאזען, דאמיט דיא עכרים דיועס
ערפאָהרען מעגן. (ד) זאבאלד גאנץ
ישראל הערטע, דאס שאול דען לאַנד
פפלאַעג דער פלשתיים ערשלאַגען,
אונד ישראל דאָרווך דען פלשתיים פֿרֿ
האָסט וואָרדען, דאָ פֿרוואַמלטע זיך
דאָס פֿאַלק צו שאול, נאָך גלגל.

(ה) אויך דיא פלשתיים פֿרוואַמלטן זיך
צום קריגע מיט ישראל, אונד דרייסיג
טויזענד וואַגען, אונד זעכסטויזענד
דייטער, אונד פֿוספֿאַלק וויא זאָנד אָם
אופֿר דעם מעערס, צאָגען הינויף, אונד
לאַגערטן זיך פֿאַר מכמש, אָן דער
מאָרגענווייטע פֿאַן בית און.

(ו) ישראל זאָה דאָס עם (דאָן פֿאַלק)
אין נאָט זייא — דען עם וואָרדע דעם
פֿאַלקע האָרט צו גזעצט — אונד פֿרֿ
שטעקטע

במערות

באור

גנבעת בנימן. ולדעתי היא גבעת קרית אשר
בה ארון אלהים, שגם היא עיר בנימן על
גבול יהודה כמו שכתבתי לעיל (ז' א'), כי
מנצחו, אחרי כן תבוא אל גבעת אלהים אשר
שם נביאי פלשתים (לעיל י' ה'), והגבעה
היא גבעת קרית יערים, כ"ג גס רש"י ורד"ק
שם. וראיתי להעיר על זאת, כי לפ"ז לא
תקצי לרצנן דאמיל לא היה אלא ארון אחד,
ממה שנאמר להלן כי היה הארון ביום ההוא
ועני ישראל, כדמקצי בשקלים, עיין מה שאכתוב א"ה להלן (י"ד י"ט). ישמעו
העברים, שמרדו ישראל בפלשתים ויבאו למלחמה, כי לא ישקטו הפלשתים מקמת
נקמה. הבה שאול, אע"פ שיומתן הכהו, כן המנהג לקרוא כל מעשי הנבא ע"ש ראשם.
וכן נקרא לכידת חברון ע"ש יהושע, וכלב עשהו כ"ג בספר יהושע (י"ד י"ב). (ה)
קרטה, במזרח בית און. (ו) כי נגש, מענין והנגשים אנים (שמות ה' י"ג) כלומר
כלתו וכדחקו מחיל פלשתים, וזומה לו ונגש העם איש באחיו (ישעיה ג' ה') כלומר
כל אחד יספין להיות נוגש ופטר בסבירו. והמלה מנפעל, ותשלמו כנגש יר"י אברכנא

רשי

העברים. שמרדנו בפלשתים וישמרו
מהם: (ד) וגם נבאש ישרא. נבאש
ריחם בפלשתים לשון שנאה: אחרי
שאול הגלגל. הוא שאמר לו שמואל
וירדת לפני הגלגל: (ה) קדמת בית
און. במזרח בית און: (ו) ובחוחים.
מקום

מכלל יופי

סופו יהונתן: (ג) נציב, הממונה: חקע, צנה לחקוע: (ו) בחוחים,
א א 6 ו א במצרות

שטעקטע זיך אין העהלן , דאָרן העקן ,
 פֿעלן , בערגשלעסר , אונד גרובען .
 (ז) אַנדערע עכרים גינגו איכר דען ירדן
 אין דאָז לאַנד גר'ס אונד גלעד . שאול
 וואָר נאָך אין גלגל . צו וועלכס דאָז
 איבריגע פֿאַלק הערכייאוילטע .
 (ח) ער וואָרטטע זיבען טאָגע , אויף
 דיא צייט , דיא שמואל כעשטימט
 האַטטע , שמואל קאַם אַבער ניכט נאָך
 גלגל , אונד דאָז פֿאַלק פֿינג אן זיך פֿאַן
 איהם צו פֿרלויפֿן . (ט) דאָ שפראַך
 שאול

בַּמְעָרֹת וּבְחֹתָּם וּבְסַלְעִים
 וּבְצִרְחִים וּבְכַבְרוֹת: (ז) וְעִבְרִים
 עָבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אַרְצָן גַּד וּגְלָעָד
 וְשָׂאוּל עֹרְדָנוּ בְּגִלְגַל וְכָל־הָעָם
 חָרְדוּ אֲחֵרָיו: (ח) וַיִּחַל
 שִׁבְעַת יָמִים לְמוֹעֵד אֲשֶׁר שָׁמוּעַ
 וְלֹא־בָא שָׁמוּעַל הַגִּלְגַל וַיִּפֹּן
 הָעָם מֵעָלָיו: (ט) וַיֹּאמֶר שָׂאוּל
 וַיַּחֲלֵק הַגִּישׁוּ

באור

רשי

הבין צמלת העם עם פלשתים , ופי' קרבו
 להלחם , ולא דק , כי לא נאמר **בגיש** , אלא
בגיש נש"ן שמאלית , כאשר הוא בכל ספרי'
 מדויקים , וכן ת"י אדחק עמא , וכן פי' רד"ק
 ור"י גאון . ובחוחים , מקום קבוצת חוקים
 שפי"י בלע"ז (רש"י) , והוא עפיגע בל"א
 (דארנן) , והנה התכבאו במקומות אשר
 קשנו שלא יבקאים שם . ובצריחים , כבר
 בארתיה בספר שופטים (ט' מ"ו) . (ז) ובל
 העם , יתר העם . חרדו , הכנתו הראשונה
 על הרעת הגוף מפחד פתאים , כמו ויחרד
 יצחק חרדה גדולה (בראשית כ"ז ל"ג) ,
 והוא שאל על עשיית דבר מיראת המעשה , אם
 יראת כבוד , או יראת עונש . מזה וחרד על
 דברי (ישעיה ס"ו ג') , והחרדים במצות
 אלהינו (עזרא י"ג) , הכוונה עושים מצות
 ה' ביראה ופחד , פן לא יעשוהו כמשפט ,
 וזה יביא את העושה להשמד ולהזהר מאוד
 בדבר המצווה , לעשותו בצמזום ככל כוונת המציה . וכן הנה חרדת עלינו את כל החרדה
 הזאת (מ"ב ד' י"ג) ע"ש שהיתה מוראת הכניא עליה , ובכל מעשיה בשבילו היתה
 צפדת פן לא תמצא חן בעיניו , השתדלה א"כ לעשות הכל באופן הטוב והמועיל . וכן ויחרד
 אחימלך לקראת דוד (לקמן כ"א ב') , כלומר בשמעו כי בא דוד הסיר מחשבתו מכל וכל ,
 ופנה אך לקראתו , לעשות ככל אשר יצוה , וכן ויחרדו זקני העיר לקראתו (לקמן ט"ז ד') .
 וכן כאן מאהבתם ומיראתם את שאול מלכס , הכינוהו כל מעשיהם ובאו אחריו . ושאוול עורנו
 בגלגל , מיום שנתחדשה המלוכה עד צתה לא ישב בעיר אחרת , (ח) למועד אשר
 שמואל , אשר שם או אשר אמר שמואל , ונשמע מאליו שיבא שמואל מגלגל אחר קדוש
 המלוכה לעשות מעשהו . ואמר לשון לשבעת ימים , ואין טורח להזכירו , וכינא זה דרשם
 במקרא

מקום קבוצת חוחים . שפי"י בלע"ז
 (מבואר שופטים ט' י"ד) : ובצריחים
 פליישי' בלע"ז (עיין שופטי' ט' מ"ו) :
 ובצורו . גומות : (ז) עברו את הירדן
 ארץ גד . לצרות מפני פלשתים
 שהפלשתים היו בארץ כנען בעבר הירדן
 ומה : חרדו אחריו . מהרו ללכ' אחריו:
 (ח) ויחל . המהין : למועד אשר
 שמוא . הרי זה מקרה חסר תיבה אחת
 למועד אשר שם שמואל או למועד אשר
 לשמואל ודוגמא לו ושני אנשים שרי
 גדודי' היו בן שאל היה לו לכתוב לבן
 שאל אף כאן אשר לשמואל שאמר לו
 שבעת ימים תוחיל עד צואי אליך :

(ט) הגישו

(ט) הגישו

וַיִּשְׁאוּ אֵלַי הָעֵלָה וְהַשְּׁלָמִים
 וַיַּעַל הָעֵלָה : (י) וַיְהִי כְּכַלְתּוֹ
 ? הָעֵלוֹת הָעֵלָה וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל
 בָּא וַיֵּצֵא שְׁאוּל לְקָרְאֵתוֹ לְבָרְכוֹ :
 (יא) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל מַה עָשִׂיתָ
 וַיֹּאמֶר שְׁאוּל כִּי־רָאִיתִי כִּי־נִפְץ
 הָעַם מֵעָלַי וְאַתָּה לֹא־בָאתָ
 לְמִעַד הַיָּמִים וּפְלִשְׁתִּים נֹאכְפִים
 מְכַמְּשׁ : (יב) וַאֲמַר עָתָה יִרְדּוּ
 פְּלִשְׁתִּים אֵלַי הַגִּלְגָּל וּפְנֵי יְהוָה
 לֹא חָלִיתִי וְאַתָּה אִפְּק וְאַעֲלֶה
 הָעֵלָה : (יג) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־
 שְׁאוּל נִסְכַּלְתָּ לֹא שְׁמַרְתָּ אֶת־
 מִצְוַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר צִוְּךָ כִּי
 עָתָה הִכִּין יְהוָה אֶת־מַמְלַכְתְּךָ

שאוּל : רייכט מיר הער דאָז גאַנץ
 אונד פֿרידענאַפֿפֿער . אונד ער בראַכטע
 דאָז גאַנצאַפֿפֿער דאָר . (י) וויא ער
 עס דאָרגבראַכט האַטטע , קאָם שמואל
 אָן , אונד שאול גינג הינויס , איהם
 ענטגעגען , איהן צו עמפֿאַנגען .
 (יא) שמואל שפראַך ; וואָס האַסט
 דוֹ גטאַהן ? שאול אַנטוואַרטעטע
 ווייל איד גזעהן , דאָס דאָז פֿאַלק זיך פֿאַן
 מיר פֿרליף , דוא צור בעשטימטן צייט
 ניכט קאמסט , אונד דיא פלשחים
 אין מכמש פֿרוואַמלט שטעהן ;
 (יב) דאָ דאַכטע איד : דיא פלשחים
 קענטן איצט מיך אין גלגל איברפֿאַלן ,
 אונד איד העטטע נאָך ניכט פֿאַר גאַטט
 גבעטט . דאָ איבערוואַנד איד מיך ,
 אונד בראַכטע דאָז גאַנצאַפֿפֿער דאָר .
 (יג) שמואל שפראַך צו שאול : דוֹ
 האַזט טעהריכט געהאַנדעלט , האַסט
 ניכט געהאַלטן דאָז גבאַט דעס עוויגען
 דיינעס גאַטטעס , דאָז ער דיר בפֿאַהלן .
 זיה נון ! דער עוויגע רזעטטע דיינע
 רעגירונג

רשי

באור

(ט) הגישו חלי העולה . זר מותר
 להקריב בצמה : (יא) מה עשית .
 הלח חמרתו לך הנני יורד אליך להעלו
 העולה אני העלה אותה ולא אתה :
 למועד הימים . בתחילת היום :
 (יב) ואתחפק . נתחזקתי על רגועי
 שהיה לזבי חומר להמתין לך על כרחי .
 העמדתי את לזבי והעלה העולה :
 (יג) כי עתה . לפני עשותך זאת : הכין ה' ממלכתך עד עולם . שכשפוסקין
 לו

במקרא . (י) לברכו , לתת לו שלום ,
 כמו כי תנחא איש לא תברכו , וכן ת"י למשא
 בשלמי' (רד"ק) . (יב) ואתחפק ,
 התחזקתי והתחמכתי נגד רגועי לשמו' בקולך ,
 כי ראיתי השעה דחוקה . (יג) את מצור
 ה' , כיכל אשר אני מטיה אותך לא מלבי ,
 אלא כאשר ישים אלהים בפי . הכין , היה
 מכין אס היית שומ' בקולו , אבל עתה ממלכתך
 לא

מכלל יופי

במצדוה , בצריחים , כנין גבוה , מלשון יצריח : (ח) ויפץ , פועל עומד ואם הוא
 בקטץ 2 6 1 ב

רעגירונג איבער ישראל אויף עויג
בשטימט, (יד) זא אבער ווירד דיינע
רעגירונג קיינען בשטאנד האבען, דער
עוויגע האט זיך ברויטס איינז מאן, נאך
זיינעם זינע אויסגעזוכט, דען ער צום
רעגענטען איבער זיין פאלק גזעצט,
ווייל דוא ניכט געהאלטען האסט, וואס
דיר דער עוויגע בעפאהלען.

(טו) הירמיט מאכטע זיך שמואל אויף,
אונד גינג פאן גלגל וועג, הינאוויף נאך
גבער בנימן. היר מוסטערטע שאול
דאז פאלק, וועלכס ער בייא זיך האטטע,
אונד אונגפעהר זעכסרהונדערט מאן
שטארק וואר. (טו) שאול אונד זיין
זאהן יהונתן מיט איהרן טרופן, לאגען
אלוא אין גבע בנימן, אונד דיא פלשתים
לאגרטן אין מכמש. (יז) דיא פרויא
בייטר פאן דעם לאגער דער פלשתים,
מאכטען

באור

לא תקום. אל ישראל, כמו על. (טו)
זיקם שמואל, ושאול הלך אחריו, כשׁוֹיִלְאו
הכופים לשאול במחנה בנימן (להלן י"ד ט"ז).
(יז) המשחיר, להלן נאמר ויהי חרדה
במחנה ובכל העם, המצב והמשמית ארדו גם
הס (י"ד ט"ז) הרי נזכר ג' מחלקות במחנה
פלשתים, מצב, משחיר, וכל העם.
וכתב רד"ק המשמית הס בני חיל הגבורים
אחיו חרבנות ורמסים, ולפ"ז מה טעם הפרדס
משאר העם המלחמה בשם מיוחד, הלא כולם
אחוי חרב? ונפי' מלת מצב הולך בעקבות
ת" שתרנס איסטראטיג, והס שרי חיל וגם
זה רחוק מאוד. והנכון מה שכתב רש"י,
ח"ל: דרך אנשי צבא לעשות מהם מצב ומשמי',
הס הפושטים ורטים אשר השלל אל העיר

אֶל-יִשְׂרָאֵל עַד-עוֹלָם: (יד) וְעָתָה
מִמֶּלֶךְ כְּהֵךְ לֹא-תִקּוּם בְּקִשׁ יְהוָה
לוֹ אִישׁ כְּלָבְבוֹ וַיִּצְוֵהוּ יְהוָה
לְנָגִיד עַל-עַמּוֹ כִּי לֹא שָׁמְרָתָה
אֶת אֲשֶׁר-צִוָּךְ יְהוָה: (טו) וַיִּקָּם
שְׁמוּאֵל וַיַּעַל מִן הַגִּלְגָל גִּבְעַת
בְּנֵימִן וַיִּפְקֹד שְׂאוּל אֶת-הָעָם
הַנִּמְצָאִים עִמֹּ כְּשִׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ:
(טו) וַשְׂאוּל וַיּוֹנְתָן בְּנוֹ וְהָעָם
הַנִּמְצָא עִמָּם יֹשְׁבֵי בְּגִבְעַת
בְּנֵימִן וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְּמִכְמֵשׁ:
(יז) וַיֵּצֵא הַמִּשְׁתָּחִית מִמַּחֲנֶה
פְּלִשְׁתִּים

רש"י

לו גדולה לאדם פוסקין לו ולדורותיו:
(יד) ועתה מומלכתך לא תקום. שכן
אמר משה בתורה לבלתי סור מן המצוה
יומין ושמואל למען יאריך ימים ואל"ת לא
על מצות נביא נאמר לא על מצות התור'
הרי כבר נאמר ולשמור את כל דברי
התורה הזאת ואחר כך לבלתי רוס
לצבו ולבלתי סור מן המצוה חפילו מצות
נביא: (טו) הנמצאים עמו. כי העם
נפוטו מעליו ואלו נשתיירו: יח גיא
הנצועים

שקורין כנבי"ל בלע"ז (נ"ל לדעתי שאנמאניל,
בל"א

מכלל יופי

בזמין: (יג) נסכלת, ענין טפשות: (יד) ויצוהו, כתב ר' שמואל הנגיד כי
והיו"ר רגושה ולא מצאנו כן בספרים המדוייקים: (טו) ויפקד, מספר:
(יז) אחד

פְּלִשְׁתִּים שְׁלֹשָׁה רָאשֵׁי הָרֹאשׁ
 אַחַד יַפְנֶה אֶל־דָּרֶךְ עַפְרָה אֶל־
 אֶרֶץ שׁוּעַל : (יח) וְהָרֹאשׁ אַחַד
 יַפְנֶה דָּרֶךְ בֵּית הָרוֹן וְהָרֹאשׁ
 אַחַד יַפְנֶה דָּרֶךְ הַגְּבוּל הַנִּשְׁקָף
 עַל־גֵּי הַזְּבַעִים הַמְדַבְּרָה :
 (יט) וְהָרֹשׁ לֹא יִמָּצֵא בְּכָל אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל כִּי־אָמַר פְּלִשְׁתִּים פֶּן
 יַעֲשׂוּ הָעִבְרִים חֶרֶב אוֹ חַיִּית :
 (כ) וַיֵּרְדוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים
 לְלָטוֹשׁ אִישׁ אֶת־מַחְרָשׁוֹ

אמרו ק' רש"י ואת

מאכטען שטרייפציגע , אין דרייא אב"ט
 טיילונגען . איין הויפע ווענדעטע זיך
 נאך דעם וועגע גען עפֿרה , אין דער
 לאַנדשאַפֿט שועל . (יח) איין הויפע
 ווענדטע זיך דען זועג נאך בית חרון
 אונד איין הויפע לענגס דער גרענצע ,
 וואַ דיא אויסזיכט וואַר , אין דאָז טאַהל
 צבעים , געגן דיא וויסטע הין .
 (יט) אים גאנצען לאַנדע ישראל וואַר
 קיין שמיר צו פֿינדען , דען דיא פֿלשתים
 דאכטן : דיא עכרים קענטען זיך שווערד
 אונד שפּיז פֿרפֿערטיגן לאַסן .
 (כ) גאַנץ ישראל מוסטע דאָהער הינג
 אַב געהן צו דען פֿלשתים , ווען יעמאַנד
 זיינען טרייבשטאַק , זיין פֿלוגאייזן ,
 זיינע

באור

כל"א שטרייפענדס פאלק , פרייאזניטר) .
 ומכב הם כזיכיס לשמור שלא ינאו מן העיר
 משחיתים בהם ע"כ . והוא כעין שקירין
 בזמנינו (פארפאסטן) , ותכליתם לאו דוקא
 לשמור שלא ינאו מן העיר משחיתים , אלא
 ללכת ולחכות הרחק לפני המחנה , שאם יבוא
 האויב , יפול תחילה בהם , ובין כך תערוך
 המחנה אשר חמריה מלחמה , ומוכיח הפי'
 הזה מה שנאמר להלן , ויעני אנשי המוכנה
 כו' , שגלת מוכנה שם המקרה , הוכח על
 פעולת המכב ותכליתו , וכעין זה ת"י שם
 אנשי מטרתא . ודוק . וזוה מביאר גלת מכב
 ומשחית . והחיל חק מאלה יקרא כל העם .
 וטעם וינא , היה ינא , פי' היה מכהנו
 לכאף לחבל ולהשחית . (יח) דרך הגבול ,
 על ההרים העומדות על גבול ארץ ישראל בנד
 ארץ פלשתים . גי הצבעים , ת"י לחילת אפעיא , והוא הנאמר בדרו"ל ר' מאיר אומר
 אף הנבוע , והוא מין כחש נביע בנוזים שונים . וכקרא הני כן ע"ש שהמין ההוא מכוי שם .
 (כ) מחרשתו , הנפרד מחרשת , ע"ש משש' , או מחרשתו כמו מקשבה והו' כלי ברזל
 שסורשין

הנבועים . שמויין זו הנבועים
 היא שטינו רבי מאיר אומר חף הנבוע
 ותרגם יונתן אפעי' וכן פירשו רבותי'
 נבוע זה אפעה מין שרץ רע ומוזיק :
 (יט) וחרש לא ימצא . לא היה מנוי
 בתחלת מלכות שאול כי הפלשתים
 המושלים בישראל העבירו כל חרשי
 ברזל מישראל פן יעשו כלי זיין להלחם :
 (כ) וירדו כל ישראל הפלשתים .
 וכסהיו ישראל נריכין לחרשי ברזל
 ללטוש איתים וקרדומות ומחרשות היו
 זקוקים לירד אל ארץ פלשת' : מחרשתו
 שוק

מכלל יופי

(יו) אחד , בחסרון ה"א הידיעה מן התואר : (כ) הפלשתים , ארץ פלשתים :
 ללטוש , לחרד : (כא) פים

ויינע אקוט , אדר פֿלוגשאַר שערפֿען
וואַלטע . (כא) אַבער מאַן בדיהנטע
זיך איינער פֿיילע , פֿיר דיא פֿלוגשאַרן ,
פֿלוגאייזן

וְאֶת־אֶתּוֹ וְאֶת־קַרְדֵּמוֹ וְאֶת־
מַחְרָשָׁתוֹ : (כא) וְהִיְתָה הַפְּצִירָה
פִּים

באור

רשי

שחורשין צו , כ"ש רש"י ז"ל ש"ק בלע"ז ,
והוא סאק , בל"א (פֿלוגשאַרע) . וי"ת
ית פרשיה , וכן תרגם במלמד הבקר , פרשת
תירא . והוא המרדע , או המלמד שבו מכה
החורש את הבקר להיטיירה בדרך , כדגמריין
דנקט פרשא משלם (ב"מ דף פ' ע"א) .
והכלי הזה היה עץ ארוך , ובראשו תקנע מחט
ליסר בו הבקר , והמטה יקרא מלמד , והמחט
דרבן ויהיה אס כן לדעת ת"י . ענין
מחרשת וענין דרבן אחד , וכיון לפ"ז מה
שלא נזכר בפ' הסמיך מחרשת , וכן תרגמתי .

שו"ק בלע"ז (Soc. בל"א פלוג חייזן)
חתו , קילטר"א בלע"ז (ל' חיטליח
Coltro. פלוגשאַר , וכן שבת קכ"ג
ע"ב , ז"מ פ' ע"א) : קרדמו בשנו"ר
בלע"ז (ר' לבצוואג"ר Besoche. בל"א
פיקעל , הוי"אע) : מחרשתו פוסווייר"א
בלע"ז (Fosoyere. מ"ג , בל"א
שיפפע , גראב צייג) : (כא) והיתה
הפצירה

אחתו פירש"י קילטר"א בלע"ז , והוא קיטר"ע , ובקצת גלילות אשכנז נקרא עוד בימינו
קאלטר"ר , או (פֿלוגאייזן) שכלי החרישה מורכב משני מיני כלי ברזל , תמונת האחד
כמו מרה , שיכב וסופר בארץ (פֿלוגשאַר) , ושני ארוך וצר , עומד וסותף את העפר
ועושה שורה ישרה , וזה הנקרא קאלטר"ר או (פֿלוגאייזן) . והברזל הזה מקובר בראש
מטה , והאיכר אוחז במטה הזה , להכניד את הברזל בקרקע . וזה הנקרא בלשון חז"ל
קנקן , כדמתניין , נשבר הקנקן חייב (שם שם) , ופירש"י שם שהקנקן הוא היתד אשר
בראשו הקילטר"א בלע"ז . וי"ת סיכת פדניה וענין סיכת כמותיד , כי כן תרגם יתד האוהל
סיכת משכא , וכיון לדעת גס הוא א הקנקן הנזכר . קרדמו , פירש"י בשנו"ר בלע"ז ז"ל
בצוואי"ע , בל"א (צווערגאקסט) . מחרשתו , הנפרד מַחְרָשָׁה ע"מ מנפה ,
והקבו' מַחְרָשׁוֹת כמו מנפות . ענינו לדעת רד"ק כלי חרש . עבים או חרש
אבן , ובשרשים כתב כלי מוכן לכל מלאכת החרש . וכבר השתמשו חז"ל
במלת מחרשה על הכלי שחורשין בו , כמו ששנינו , כדי שלא יעכב את המחרשה (ב"ב
דף כ"ו ע"א) קוצן מלא מרדע ע"ג המחרשה (שם כ"ו ע"ב) , וכן בפרק המקבל , ומחזיר
את הכר בלילה ואת המחרשה ביום (דף ק"ג ע"א) , ואף על פי דמסקיין שם מה מחרשה
מחרשה דכספא , ופי' ר"ח שם ובכתובות (דף ס"ח) שהוא אנדלתא , שמגרדין בו ב"א בבית
המרחץ , מ"מ אפשר נקרא אנדלתא מחרשה לפי שמעשיהו כמעשה המחרשה , ורש"י שלא
פי' שם מלת מחרשה , נראה שלא הוציא המלה ממשמעו , כי לולא כן היה מפרשה ,
וכן הוכיח רש"ל שם , ומתני' איירי לדידי' בעבר וחבל ע"ג . ויהיה ענין מחרשה כמו שנארתני
לעיל בד"ה אחו , הכלי שקורין בל"א (פֿלוגשאַר) , ולפי שהכלי הזה עקר בעבודת
החרשה , לכן קראו לעגלת החרשה כולה על שמה . וכן תרגמתי . ורש"י בפ' הפסוק
כתב , מחרשה פוסווייר"א בלע"ז , והוא לדעתי פאשער בל"א (איין גראומערהר , איינע
סענוע) . ואין טעם ללשוש למדד דוקא . אלא לשון לטוש נופל על ההכנה בכל כלי ברזל
ונחושת , והעד לטוש כל חרש נחושת וברזל (בראשית ד' כ"ב) שאין טעמו ממדד , אלא
גם עושה כלים מנחושת וברזל . (כא) והיחה הפצירה פים , לאשר לא יוכל לרדת אל
פלגתים . והוראת שורש פזר בכ"ע התאמת על זולתו להעבירו מרזונו , לעשות כאשר
יספין הוא , כמו ויפזרו בו , שפירושו רצה להכריחו שיעבור על רצון עצמו מפני רזונו ,
והוא אל על הכלי רב השיגים שקירין בל"א (פֿיילע) לפי שמתחוק וסותף כל כלי מתכת ,
והרי

פִּים לַמַּחְרָשׁוֹת וְלֵאמֹר וְלִשְׁלֹשׁ
קִלְשׁוֹן וְלִהְקַרְדִּים וְלִהְצִיב
הַדְּרִבָּן: (כב) וְהָיָה בַּיּוֹם מִלְחָמָה
וְלֹא נִמְצָא הָרֶכָב וְחָגִית בַּיָּד כָּל־
הָעָם אֲשֶׁר אֶת־שָׂאוֹל וְאֶת־
יֹונָתָן וְהִמְצִיֵא לְשָׂאוֹל וְלִיֹונָתָן
בָּנָו: (כג) וַיֵּצֵא מִצֵּב פְּלִשְׁתִּים

פֶּלֶגוֹאִיוֹן , דְרִיֵאֲצִיקִיטַע גֶאֲבֶעֶלֶן ,
אַקֶסַע , אֹונֶד דַעֵן טְרִיִבֶשְׁטִיכֶעֶל צו
שְׁפִיטֵן . (כב) אַלֶס עֶס גוֹן צוֹם שְׁטְרִיִטַע
קֶאָם , דַא ווֶאָר קִיז שווערד נֶאָךְ שְׁפִים
צו פִינְדַעֵן , אֹונטער דַעֵם גֶאָנְצֵן פֶּאָלְקַע ,
וועלכֶעס בִיֵא שָׂאוֹל אֹונֶד יֵהוֹנָתָן ווֶאָר ,
בִלְאָם שָׂאוֹל אֹונֶד יֵהוֹנָתָן הָאָטְטֵן אִיִינִיגֶע .
(כג) דִיא פֶּאָרפֶּאָטְטֵן דַעֵר פִלְשְׁתִים
דִיקטֵן פֶּאָר , אַן דַעֵם פֶּאָם מִכְּמֶשׁ .
(א) אִיִינַעֶס

אַל־מַעְבֵּר מִכְּמֶשׁ :

(א) ויהי באור

רש"י

הפצירה פים למחרשת . והיתה להם
לחותם שהיה להם טורח לרדת אל
הפלשתים ללטוש : היתה הפצירה
פים . לימ"א זלע"ז Lime זל"א
איינע פוילע , וכן ש"צ זל"א , חווב
ט"ו כ"ז) שיש לה הפנ' פיות כלומר
חידודים הרבה היתה להם לחדד
המחרשות והאחים : ולשלו קלשון .
מזלג עשוי כמין עתר שקורין פורק"א
זלע"ז (Fourche זל"א הייא גאבל)
ולו שלש שיניים : ולהניב הדרבן . לחדדו
בראשו לגועעו ולהניבו בתוך המרדע :
(כב) ותמנח לשאול . על ידי נס :
(כג) מנח פלשתים . דרך חגשי זבא
לעשות מהם מנח ומשחית הם הפושטים
ורגים אחר השלל אל העיר שקורין
זנב"ל

והרי הוא כאילו מכרות כל דבר זולתו להיות
כחפז ורזנו . ורש"י כתב לימ"א זלע"ז ,
והוא הכלי הכוזב , ולשלו קלשון , כלי
שלש השיניים לסלק בו האבן . וכתב רד"ק
שמלת קלשון היא שם ענב לכלי ההוא .
הדרבן , כבר בארתי שהוא המטע התקיע
בעץ ליסר השורים , והעץ עם המחט יקרא
מלמד הנקר , ע"ש שמלמד בו הנקר ליישר את
דרכם , ונקרא גם מחרשת אם הוא ביד הקורש
כמו שכתבתי לעיל . ואם יהיה מחרשת דלעיל
כ"ש רש"י ורד"ק יהיה הכלי הזה כשמש מפ'
הזה , ותחתיו נכתב אחר , כמו הדרבן .
שלא נזכר לעיל , אשר יקשה להבין . וטעם
להניב כמו להכין . (כג) מצב , פירשתי
לעיל פסיק י"ז . מעבר מכמש , הנראה
מאשר לפניו , והכרח לדעת למען הבין העשך
הכתובים הוא זה : שהרים וגנעות היו
מפסיקים בין מכמש אשר שם מחנה פלשתים ,
ובין גבע אשר שם חנה שאול ויונתן , ואי אפשר
לבוש מואת אל זאת , אלא באזה מקומות אשר
איננם גבוהים ותלולים כל כך . והמקומות
האלה נקראים מעברות , כמו שנקראים כן מקומות בירדן , אשר לא יעברו עליהם מים
אדירים

מכלל יופי

(כא) פים , הנפרד פה , והראוי פיים : ולהציב , לחדד הדרבן , כלוקמץ לבן
גפתלי , ולבן אשר הבית בפת"ח , ולשניהם הדל"ת בגעיא , והוא המחט החקוע
בראש עץ שטוענים בו השורים בשעת החרישה והמחט יקרא דרבן והעץ יקרא
מלמד : (כב) מלחמת , הנפרד מן מלחמתו :
(א) מצב